

УДК 94 (477) (092)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/95-3-7>**Богдан ЯНИШИН,***orcid.org/0000-0003-0386-2530*

кандидат історичних наук,

старший науковий співробітник відділу історії України XIX – початку XX ст.

Інституту історії України Національної академії наук України

(Київ, Україна) *bogdanyanyshyn@gmail.com*

ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ АВТОНОМІЧНОЇ ДОБИ: ВИБРАНА НОВІТНЯ ІСТОРІОГРАФІЯ

Мета статті полягає в з'ясуванні особливостей дослідження проблем нижчого та середнього шкільництва Галичини автономічної доби у вибраній новітній історіографії. Методологічне підґрунтя становить міждисциплінарний підхід. Особливий акцент зроблено на структурно-функціональному системному аналізі історіографічних фактів та методі критичного аналізу документального матеріалу. Наукова новизна статті полягає у спробі комплексної реконструкції процесу новітнього історіографічного осмислення феномену галицького шкільництва в другій половині XIX – на початку XX ст. У висновках відзначено чималий інтерес у середовищі сучасних дослідників до різноманітних сюжетів східногалицького шкільництва доби самоуправління. Вказано на солідарність переконання історіографів про виняткову значущість динамічного зростання освітнього сегменту в справі модернізаційної трансформації всіх галузей громадського життя Габсбурзької Галичини. Наголошено, що опрацьовані питання східногалицького шкільництва (становлення і розвиток елементарних та середніх шкіл, підготовка педагогічних кадрів, спеціальна фахова освіта, міжнаціональні непорозуміння, гендерні питання, роль культурних інституцій, просвітницьке служіння визначних діячів тощо) актуалізують низку перспективних проблемно-тематичних сюжетів. Серед них вагомістю позначене створення узагальнюючих праць про різні рівні шкільництва того часу, важливі просвітницькі часописи й фахові інституції. Наголошено, що помітною проблемою новітньої історіографії галицького шкільництва є побутування низки застарілих ідеологічних стереотипів і недостатня увага до шкільних практик сусідніх національних спільнот. Підсумовано, що активна міжнародна співпраця історіографів, які представляють різні національні школи, дозволяє оптимістично сприймати нові дослідницькі виклики та вселяє надію на віднаходження консенсусу з багатьох дискусійних питань.

Ключові слова: елементарні школи, гімназії, модернізація, Галичина, період автономії, українська та польська історіографія.

Bohdan YANYSHYN,*orcid.org/0000-0003-0386-2530*

PhD (History),

Senior Research Fellow at the Department of History of Ukraine of the XIX – early XX cc.

Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine

(Kyiv, Ukraine) *bogdanyanyshyn@gmail.com*

TRANSFORMATIONS OF THE EDUCATIONAL SPACE OF EASTERN GALICIA IN THE AUTONOMOUS PERIOD: SELECTED CONTEMPORARY HISTORIOGRAPHY

The aim of the article is to identify the specific features of research into the problems of primary and secondary schooling in Galicia during the period of autonomy as reflected in selected contemporary historiography. The methodological basis of the work is an interdisciplinary approach. Particular emphasis is placed on the structural and functional system analysis of historiographical facts and the method of critical analysis of documentary material. The scholarly novelty of the article lies in an attempt at a comprehensive reconstruction of the process of modern historiographical reflection on the phenomenon of Galician schooling in the second half of the nineteenth and the early twentieth centuries. The conclusions note the considerable interest among contemporary researchers in various aspects of Eastern Galician schooling during the era of self-government. Attention is drawn to the shared conviction among historians regarding the exceptional importance of the dynamic growth of the educational sector for the modernization-driven transformation of all spheres of public life in Habsburg Galicia. It is emphasized that the issues examined in studies of Eastern Galician schooling (the establishment and development of elementary and secondary schools, teacher training, specialized vocational education, interethnic tensions, gender issues, the role of cultural institutions, the educational service of prominent figures, etc.) bring to the fore a number of promising problem-oriented and thematic avenues for further research. Among these, particular significance is attached to the creation of synthetic works on various levels of schooling of that period, as well as on important educational periodicals and professional institutions. It is stressed that a notable

problem in contemporary historiography of Galician schooling is the persistence of outdated ideological stereotypes and insufficient attention to the school practices of neighboring national communities. The article concludes that active international cooperation among historians representing different national scholarly traditions allows for an optimistic view of new research challenges and inspires hope for reaching consensus on many contentious issues.

Key words: elementary schools, gymnasiums, modernization, Galicia, period of autonomy, Ukrainian and Polish historiography.

Постановка проблеми. Історія габсбурзької Галичини періоду самоуправління вже на початку новітнього історіографічного періоду здобула небуденну популярність у середовищі українських і польських соціогуманітаріїв. Такий дослідницький ажіотаж пояснюється особливою вагомістю краю в історії обох спільнот у період їхнього стрімкого національного дозрівання. Мовиться про витворений польськими й українськими публіцистами образ національного П'ємонту, на території якого були створені й апробовані культурні та суспільно-політичні практики, які б за певних обставин уможливили успішно об'єднати поділені загарбниками землі у відроджену державу. Свідченням широкого громадського й експертного зацікавлення галицькою проблематикою автономічної доби стало створення й функціонування низки міжнародних науково-дослідних колективів – від відомих своєю діяльністю багаторічних (приміром, «Краків-Львів: книги, часописи, бібліотеки XIX та XX ст.», «Галичина та її спадщина», «Львів: місто – суспільство – культура», «Галичина 1772–1918» «Багатокультурне історичне середовище Львова в XIX–XX ст.») до новопосталих (наприклад, сьогоденний жешівський проєкт «Традиції початкової освіти в автономній Галичині та Другій Речі Посполитій як елемент національної спадщини»). Властиво їхнім співробітникам належить провідна роль у всебічному осмисленні багатокультурного феномену автономічної Галичини.

При цьому у фокусі уваги соціогуманітаріїв нерідко перебувають освітні процеси, які протягом другої половини XIX – початку XX ст. показали, порівняно з іншими тогочасними напрямками громадського життя, найстрімкіший поступ. Властиво здобутками у розвитку шкільництва різних шаблів, що першочергово полягали в успішному подоланні неписьменності й вихованні показної інтелігентської верстви, дослідники нашого часу й узаasadнюють відомі факти динамічного зміцнення національної самосвідомості широких верств громадськості. Саме ці зміни й уможливили за сприятливої політичної ситуації в умовах спричиненого Великою війною колапсу імперської влади проголосити домінуючим етнічним акторам галицької політичної сцени відновлення політичної суб'єктності. Цим та іншим питанням відве-

дена кількісно чимала й жанрово різноманітна історіографічна продукція. Своєю змістовністю й багатоаспектністю вона вимагає підсумування для з'ясування здобутків, проблемно-тематичних і теоретичних викликів, а також перспектив дослідження галицького шкільництва у добу самоуправління. Актуалізуючи згадану проблему, ми зосередимося на історіографії нижчої та середньої освітянської ланок.

Аналіз досліджень. З огляду на щойно зауважені популярність серед сучасників освітянської складової феномену галицької модернізації, дещо на сьогодні написано й стосовно історіографічного досвіду її осмислення. Так, численну літературу до 1991 р. в трьох фундаментальних томах зібрав і охарактеризував колектив упорядників під керівництвом авторитетного жешівського історика галицького шкільництва Анджея Мейснера. В свою чергу, інший знаний польський науковець Рената Дуткова ретельно опрацювала створену її співвітчизниками літературу про галицьку освіту за повоєнне сорокаліття (Dutkova, 1986). Вибрану українську та польську історіографію обраної проблеми за 1991–2015 рр. у низці публікацій підсумував Богдан Янишин (Янишин, 2017). З огляду на це, потребує подальшого осмислення новітня історіографія галицького шкільництва автономного періоду з особливим акцентом на публікації останнього десятиліття. При цьому ми сфокусуємося на літературі східногалицького регіону, в якому у взаємному протистоянні й взаємовпливах формувалися освітні галузі трьох головних національних спільнот краю (українців, поляків та євреїв).

Мета статті полягає в з'ясуванні особливостей дослідження проблем нижчого та середнього шкільництва Галичини автономічної доби у вибраній новітній історіографії.

Виклад основного матеріалу. Тривалим інтелектуальним подразником і водночас викликом для дослідників галицького шкільництва протягом цілого XX ст. була відома праця Стефана Залеського «Światłomir Galicji w swietle cyfr i faktów» (Światłomir, 1904), яка представляла безнадійно нужденний стан освітньої галузі краю. Цей спопуляризований публіцистами стереотип «зацофаної» Галичини у другій половині XX ст. всіяко спопуляризували комуністичні суспільствознавці

обох країн, узаasadнюючи потребу соціалістичних експериментів. Відтак після падіння «народних» режимів історикам освіти першочергово йшлося про верифікацію цього кривдного для місцевої людності міфу, що встиг міцно увійти у громадський дискурс. Тож уже на зламі 1980–1990-х рр. українські й польські дослідники занурилися у бібліотечні й архівні колекції, що втратили режим секретності, успішно деконструюючи упередження своїх попередників стосовно галицького шкільництва другої половини XIX – початку XX ст.

Правову рамку становлення освітянського простору Галичини періоду самоуправління в низці досліджень з'ясували Роман Пельчар (Pelczar, 2013) та Чеслав Майорек (Majorek, 1980). Вони солідарно визначили домінуючу тенденцію еволюції освітнього законодавства Дунайської монархії протягом другої половини 1860-х – початку 1870-х рр. Вона полягала в позбавленні тотального церковного впливу на освітянську галузь, впровадженні рідномовного шкільництва й обов'язковому охопленні освітою всіх верств суспільства. Це створило необхідні законодавчі передумови для докорінної зміни освітнього ландшафту східних країн імперії.

Аналізуючи еволюцію освітянського законодавства держави Габсбургів, до питання шкільної політики адміністрації галицького краю в спеціальній монографії звернулася Рената Дуткова. Краківська історикія реконструювала протистояння імперської та місцевої адміністрацій за контроль над ходом втілення в краї шкільних реформ протягом 1861–1875 рр. (Dutkova, 1995). З її спостереженнями в цілому погодилася Анна Вараниця (Вараниця, 2017). Реконструюючи освітні стратегії віденських бюрократів, вона дійшла висновку, що готовність Франса-Йосифа I «відпустити» ситуацію в межах політики децентралізації дало найбільш позитивний ефект для творених місцевою людністю освітянських систем.

Чималу дослідницьку популярність має й інший дискутований тривалий час правовий аспект, пов'язаний із засадами функціонування місцевих мов у краєвому шкільництві. Тут можемо спостерігати полеміку між польськими й українськими дослідниками. Перші вважають мовну ситуацію в школах краю цілком нормальною. При цьому, як це приміром робить Ярослава Мокляк (Moklak, 2004), зазвичай покликаються на рішення Галицького сейму, на засіданнях якого дана проблема неодноразово дебатовалася протягом другої половини XIX ст. Натомість українські вчені вказують на системні факти упослідження української мови в східногалицьких школах з переважаючим

місцевим населенням. Тут для прикладу згадаємо дисертаційне дослідження Наталії Кошелевої, яка на багатьох прикладах переконливо довела інтенсивність боротьби українських політиків за рівноправність рідномовного шкільництва (Кошелева, 2002). Ці й інші праці доводять потребу подальшого компаративного вивчення складного питання метаморфоз імперської освітянської політики в Галичині та інших національних провінціях Дунайської монархії.

Чималою різноманітністю актуалізованої у наш час проблематики позначені студії над елементарним (народним) шкільництвом. Доказом цього є як спеціальні спроби опрацювання проблем становлення, поширення, модифікації, дидактичного й кадрового забезпечення навчального процесу, так і намагання цілісної реконструкції галицької моделі початкової школи. Прискіпливість уваги до цього освітянського щабля зазвичай пояснюється винятковим рівнем безграмотності місцевого населення на початку автономічної доби, адже на порозі реформ тільки третина дітей шкільного віку мала доступ до школи. Цю невтішну ситуацію змінила постанова про обов'язковість початкової освіти («шкільний примус»), завдяки якій протягом другої половини XIX ст. відбулися вражаючі трансформації освітнього ландшафту Галичини.

До проблеми організації народних шкіл у галицькому селі найбільш системно звернувся авторитетний люблінський дослідник Роман Пельчар. Фокусуючись на мемуаристиці другої половини XIX – початку XX ст. він з'ясував динаміку ставлення селян до важливості елементарної освіти та реконструював особливості функціонування навчальних закладів у галицькій глибинці (Pelczar, 2015). У підсумку дослідник дійшов цікавого висновку, що заклики державних чиновників віддавати своїх дітей до школи не мав значного впливу на освітянські стратегії сільських господарів. Значно більший авторитет для них мала особа сільського вчителя – якщо це була натхненна своїм покликанням людина з виразними світоглядними переконаннями, то батьки охоче довіряли такому педагогу своїх дітей і школа виконувала свою важливу педагогічну роль. З цими спостереженнями вповні погодилися колеги Р. Пельчара А. Мейсснер (Meissner, 2008) та А. Горбовський (Horbowski, 2008: 9).

Поряд із світською формою народного шкільництва, сучасні історіографи інтенсивно звертаються до досвіду функціонування конфесійного його відламу, наголошуючи на тому, що попри секулярні реформи Церква надалі зберегла чималий вплив на освітянське життя тогочасної

людини. З огляду на це, на сьогодні маємо показний ряд студій над генезою та формами функціонування парафіяльних шкіл, ускладненням мережі римо- та греко-католицьких навчальних закладів, особливостями їх інтеграції до модерного державного освітнього простору. Цим питанням відведені змістовні розвідки Л. Генік (Генік, 2000), І. Комар (Комар, 2007), І. Мишишин, Т. Тхоржевської та Ю. Щербяк (Тхоржевська, Щербяк, Мишишин, 2002). У вивченні уніатського шкільництва рамковою на сьогодні вважається монографічна студія Флорентини Жеменюк, що містить контекстуальну реконструкцію цього типу конфесійної освіти. В підсумку свого дослідження історикиня переконливо довела його визначальний вплив на боротьбу з неписьменністю в середовищі галицьких українців (Rzemieniuk, 1991).

Поряд із римо- та греко-католицькими навчальними закладами, в краї функціонувала єдина початкова школа православного конфесійного спрямування. Мовиться про Ставропігійську школу у Львові, що її феномен опрацювали Олександра Киричук і Ірина Орлевич (Киричук, Орлевич, 2015). Вони звернули увагу на той факт, що до 1848 р. Ставропігійська школа була єдиним закладом з українською викладовою мовою у столиці коронного краю й лише там місцеві діти могли здобувати освіту відповідно до національних традицій. Попри посилення русофільської орієнтації в середовищі педагогічного колективу й зумовлену цим втрату популярності закладу серед широкої громадськості, висновують дослідниці, історія Ставропігійської школи впродовж автономічної доби є «прикладом того, як старі ставово-релігійні й корпоративні уявлення про освіту намагались будь-що зберегти в часи існування монархії Габсбургів, коли формувались зовсім нові модерні обставини».

Поряд із дитиною, ключовою особою у процесі навчання є вчитель. З огляду на це, в сучасному історико-педагогічному дискурсі чимало уваги відведено цій проблемі. Визначну роль греко-католицького духовенства в справі формування української вчительської верстви переконливо довела Оксана Сапеляк (Сапеляк, 2019). Комплексна спроба з'ясувати місце народного вчителя в соціальній структурі галицької інтелігенції належить А. Вараниці (Вараниця, 2018). Вона аргументовано довела певною мірою проміжне (між народом та інтелектуалами) становище народних вчителів. Їхнє правове становище, а також системну дискримінацію українських вчителів у Галичині за національною ознакою, на матеріалах періодики дослідила Н. Мисак (Мисак, 2005).

Гендерну складову педагогічного фаху на східногалицьких теренах в добу самоуправління дослідила А. Вараниця (Вараниця, 2014). Професію вчительки народної школи вона показала в широкому контексті суспільної модернізації та динамічної жіночої емансипації в Габсбурзькій монархії протягом другої половини ХІХ – початку ХХ ст. (Вараниця, 2013). Історикиня переконливо довела, що фах народної вчительки став першим досвідом професійної самореалізації жінки поза домом і це становило чималий виклик для пануючих тоді патріархальних відносин.

Поряд із чималим колом опрацювань статейного формату, на сьогодні маємо й низку ґрунтовних дисертаційних і монографічних студій над феноменом східногалицького вчителства. Причому, питання організаційного дозрівання й еволюції вчительського руху в добу самоуправління з'ясував Дмитро Герцюк (Герцюк, 1995). В свою чергу, до особливостей ставлення галицької спільноти до підготовки народного вчителя звернувся А. Мейсснер (Meissner, 1999).

Найбільш комплексно на сьогодні проблему формування педагогічних кадрів галицьких народних шкіл у своїй дисертації дослідила вже згадувана А. Вараниця (Вараниця, 2018). Вперше актуалізувавши низку проблемно-тематичних сюжетів (формування вчительських кадрів, особливості професійної діяльності, контроль над роботою народних учителів, гендерний аспект елементарного шкільництва, побут і дозвілля педагогів, національні контексти роботи народних учителів та ін.), історикиня дійшла важливого висновку, що освітні процеси у габсбурзькій Галичині органічно вписувалися в контекст тогочасної європейської модернізації. Дослідниця переконливо довела, що учителі народних шкіл становили окрему соціальну цілість, яка була спаяна спільною професійною ідентичністю, а значення їхньої праці у формуванні модерного суспільства було визначальним.

При реконструкції феномену галицької початкової школи особливою дискусійністю між українськими і польськими дослідниками позначено мовне питання. Як відомо, в умовах самоуправління прерогатива визначення мови викладання належала місцевим адміністраціям, а позаяк в них домінували поляки, то українська зазнавала всіляких утисків у шкільних стінах. Така ситуація очікувано породжувала польсько-українське протистояння, яке домінувало у публічному дискурсі й неодноразово ставало причинами сеймових і парламентських баталій. Сучасні українські вчені вбачають причиною цих проблем шовіністичну

поставу представників польської адміністрації. На доказ наводиться той факт, що на початку конституційного періоду в Східній Галичині домінували школи з українською мовою навчання. Але польські чиновники поступово змінили цей баланс на користь власної мови і вже на початку ХХ ст. кількісно переважали польські народні школи. Натомість польські дослідники послідовно замочують шовіністичну поставу галицьких урядників, пояснюючи кривдне становище україномовних викладів особливостями законодавства та недостатнім культурним рівнем українців. Хоча зрозумілим є те, що саме закріплена постановами місцевого Сейму іншомовна школа стояла на заваді культурному розвитку східногалицького населення.

Водночас відзначимо, що завуальовуючи дійсні причини упослідженого стану рідномовного народного шкільництва на теренах компактного проживання українців, польські історики актуалізували важливу проблему стану їхньої «освітньої» свідомості, некорисним проявом якої стало поширене серед батьків нерозуміння важливості систематичної освіти дітей. Подібне нерозуміння українські дослідники, вивчаючи тогочасні дискусії про пріоритети національно-культурного поступу, відтворюють і в середовищі галицької української інтелігенції (Тельвак, 2017; Тельвак, Курилишин, Тельвак, 2022; Тельвак, Курилишин, Тельвак, 2026). Зрештою, і українські науковці, і їх польські колеги вповні солідарні у визнанні вражаючих результатів у поступі елементарного шкільництва, яке за період від 1870 р. до 1913 р. зросло з 2374 до понад 6000 навчальних закладів (Дубієс, 2011: 32). Це уможливило суттєво підняти загальний рівень освіченості, що мало зауважальний вплив на всі сфери життя тогочасної Галичини.

Чимало уваги сучасні дослідники відводять середній ланці галицького шкільництва, передусім у його класичній гімназійній формі, що пояснюється вагомістю цих типів навчальних закладів для підготовки кадрів національної інтелігенції (Мисак, 2015). У цьому випадку також, як про це солідарно пишуть сучасні соціогуманітарії, Галичина демонструвала небуденний кількісний поступ, адже якщо на початку автономічної доби функціонувало тільки 19 гімназій, то в переддень Великої війни їх нараховувалося аж 128 (Дубієс, 2011: 33). З огляду на таку динаміку Галичина помітно випереджала інші коронні краї імперії Габсбургів, якщо брати до уваги кількість учнів гімназій із розрахунку на 1 тис. мешканців регіону. Очікувано, що в галицькому середньому шкільництві, як це було і з початковою його ланкою, пере-

важали польські гімназії, якими з чималою енергійністю опікувалися чиновники крайових органів влади та багато меценатів (Stinia, 2024).

Предметом полемічного обговорення між польськими й українськими дослідниками середнього шкільництва є причини порівняно повільного збільшення кількості українських гімназій. Подібно до того, як це було у випадку з початковою освітньою ланкою, польські історіографи, поряд із матеріальною незасібністю корінного населення східногалицьких теренів, схильні наголошувати на певній громадській пасивності українців (Kudła, 2005). При цьому вони воліють зовсім не помічати або легковажити акцентовані українськими вченими факти нерідко відверто шовіністичної постави краєвої влади, представники якої змагалися у винахідливості для сповільнення темпів зростання інтелігентського прошарку серед русинів.

Властиво на щойно згаданій причині, як найбільш очевидній, й наголошують українські дослідники середньої освітньої ланки. Вітчизняні вчені постійно виопуклюють низку рішень Галицького сейму, що ставили в нерівне освітнє становище корінне населення краю. Серед них найбільш кривдною була заборона на відкриття українських гімназій у містах, де були відсутні подібні польські заклади. Ще одним дієвим гальмом, запровадженим польськими законодавцями, було рішення про неодмінне погодження краєвим сеймом факту відкриття українських гімназій, незважаючи на те, що такі навчальні заклади фінансувалася з державного, а не місцевого бюджету. Це давало польській сеймовій більшості можливість у ручному режимі регулювати освітні «апетити» українців і ефективно домовати в краї.

Поряд зі щойно згаданими загальними проблемами, в сучасній історіографії чимало йдеться про різноманітні питання становлення середньої освітньої ланки. Так, важливий сюжет утворення й функціонування приватних гімназій у низці розвідок спеціально опрацювала Марія Стінія (Stinia, 2010a; Stinia 2010b). Краківська дослідниця переконливо пояснює динамічний поступ цієї освітньої ланки не тільки специфікою імперського законодавства, яке дозволяло заснувати приватну школу кожному за наявності коштів, але й потужними емансипаційними впливами галицької громади, що виправдано пов'язувала можливості сходження кар'єрними сходинками своїх дітей з якістю отриманої ними освіти. Тож у підсумку, протягом періоду самоуправління кількість приватних гімназій зросла з 2 до 72! Водночас, таке стрімке збільшення середньої освітньої ланки

спричинило безробіття в інтелігентському середовищі, що навіть підштовхнуло галицьких консерваторів до ідеї зменшення кількості гімназій.

Поряд із класичною версією середньої освітньої ланки, в новітній історіографії бачимо небуденне зацікавлення її професійною складовою. Це пояснюється солідарним розумінням дослідниками безпосередньої пов'язаності поступу середньо-спеціального шкільництва з успіхами тогочасного промислового буму в Галичині, а відтак і зростанням якості життя більшості населення краю (Dybiec, 2011: 34). В цьому плані, поряд із широким колом спеціальних праць про реальну (Саф'янюк, 2007), художньо-промислово (Синишин, 2017), медичну (Świeboda, 1995a) та торговельну (Świeboda, 2010; Гіптерс, 2006) освіту, на сьогодні маємо й спеціальну монографічну студію Єжи Кравчика, що містить панорамне узагальнення цієї історико-педагогічної проблеми (Krawczyk, 1995).

Доволі багато в сучасному педагогічному дискурсі йдеться про жіночу складову середньої та спеціальної освіти, поява якої інтерпретується як один із ключових проявів динамічної суспільної емансипації (Маланчук-Рибак, 2022). Про актуальність цього сюжету промовисто свідчить той факт, що в період самоуправління функціонувало 5 ліцеїв, 7 реальних гімназій, 6 учительських семінарій (Bilewicz, 1997) та численні промислово-художні школи (Kozakevych, 2017). Особливо значний вплив на жіночу освіту, як доводять дослідники, мала Церква (Rogozińska, 2002). Жіночі школи різного рівня, солідарно висновують історіографи, мали потужний модернізуючий вплив на галицьку спільноту.

Зрештою, чимало сьогодні написано і про проблему кадрового забезпечення навчального процесу в середній школі. Найбільший доробок у цій сфері належить польським колегам, що вповні очікувано з огляду на тогочасне домінування серед педагогів гімназій саме поляків. Так, А. Мейсснер реконструював проблему підготовки педагогів в приватних учительських семінаріях (Meissner, 1996). В свою чергу, його люблінська колега Аліція Пушка сфокусувалася на питаннях професійного виховання, дидактичної діяльності, громадської та наукової праці вчителів географії й історії (Puszka, 1999). Що важливо, обидва згадані дослідники вповні виважено пишуть і про українську складову галицької педагогічної спільноти.

Поряд із осмисленням щойно згаданих та багатьох інших сюжетів функціонування середнього щабля східногалицького шкільництва, на сьогодні маємо й вдалі спроби панорамного погляду на ці

питання. Приміром, ретельний історико-соціологічний аналіз української складової елементарного й середнього відламів шкільництва запропонував Василь Благий. Він переконливо довів залежність процесів в освіті від загальної економічної й політичної ситуації в краї, компаративно узагальнив умови навчання поляків і українців, контекстуально з'ясував бачення стратегії розвитку національної освіти представниками головних політичних партій та суспільних прошарків (Благий, 1999). В свою чергу, вдалу спробу узагальнити зміст української середньої освіти (програм і підручників, логіки формування навчальних планів, специфіки національно-освітніх традицій гімназійної ланки) в Східній Галичині автономічної доби в монографічній праці запропонувала Ірина Курляк (Курляк, 1997). Ця ж дослідниця здійснила всебічну реконструкцію гімназійної освітньої ланки на західноукраїнських теренах (Курляк, 2000).

Серед польських історіографів панорамний погляд на східногалицьке середнє шкільництво запропонував Р. Пельчар (Pelczar, 2025). Він проаналізував низку найважливіших питань, що стосуються організації та функціонування системи середньої освіти в Галичині протягом періоду автономії, насамперед, умов функціонування гімназій та динаміку зростання їхньої мережі. Поряд із цим, люблінський учений контекстуально охарактеризував організаційну структуру шкіл і відтворив національну та соціальну специфіку учнівської аудиторії. У підсумку історіограф аргументовано відзначив, що протягом майже століття австрійська влада неохоче створювала середні школи в Галичині. Цей процес прискорився лише на зламі XIX–XX ст. і зачепив представників всіх національностей, які проживали в Галичині. Відтоді ці школи мали незмінну популярність серед молоді й їхніх батьків, що призводило до переповненості класів та численних проблем із логістикою. Протягом досліджуваного періоду, висновує Р. Пельчар, середні школи змінили свою організаційну структуру, освітній профіль та навчальні плани відповідно до динамічних викликів суспільно-економічної модернізації.

Важливою особливістю новітнього історіографічного періоду є чимала цікавість українських та польських дослідників до освітніх практик одвічних сусідів. При цьому варто вказати, що польські учені помітно частіше цікавляться українським і єврейським шкільництвом, аніж наші історіографи звертаються до освітніх практик своїх сусідів по імперському простору. Приміром, проблемам формування й розвитку єврейського

шкільництва відведено солідні праці А. Вараниці (Вараниця, 2019), Казімежа Редзінського (Rędziński, 2000), Юзефа Швєбоди (Świeboda, 1994) та ін. У студіях цих та інших дослідників цілком аргументовано зростання інтересу до форм громадянської освіти в консервативній єврейській громаді пояснюється стрімкою емансипацією галицької спільноти, яка вплинула на всіх акторів тогочасної політичної сцени імперської провінції.

Найбільшою популярністю у середовищі польських історіографів тішиться українське шкільництво того часу (Świeboda, 1996). При цьому при загальному коректних інтерпретаціях його сюжетів, подекуди подибуємо й відверто тенденційні оцінки з арсеналу польсько-української полеміки зламу XIX–XX ст. Яскравим прикладом цієї тенденції може бути погляд Юзефа Швєбоди на проблему галицького шкільництва крізь призму його національної специфіки (Świeboda, 1996). Ретельно підсумувавши розлогу статистику, польський історіограф при її інтерпретації пішов за оцінками польської публіцистики столітньої давнини, сповненої упереджень при зверненні до проблем «русинської» освіти. Доказом цього є, приміром, пояснення Ю. Швєбодою причин згадуваних вище польсько-українських суперечок довкола проблем розвитку національної освіти. Подібно до польських публіцистів зламу XIX–XX ст., історіограф бездискусійно агестує українських громадських активістів «шовіністами», адже саме вони нібито завинили у руйнуванні одвічної польсько-української «гармонії» (Świeboda, 1996: 117–118). Ще одним доказом тенденційності польського історіографа є пояснення кількісного домінування польських навчальних установ «вищим розвитком польської культури» й зрілішим, аніж це було в середовищі українців, усвідомленням польською спільнотою «значення навчання в житті суспільства» (Świeboda, 1996: 120). При цьому Ю. Швєбода відверто ігнорує добре відому невтомну боротьбу українських парламентарів з шовіністично наставленою польською більшістю Галицького сейму за зростання української освітньої мережі всіх рівнів. І геть відгонить стереотипністю озвучена польським істориком теза про кількісну надмірність українського шкільництва, яке нібито «не відповідало потребам» корінного населення Східної Галичини (Świeboda, 1996: 130).

Протягом останньої третини століття написано чимало праць про участь галицьких освітніх і просвітянських інституцій у розбудові шкільництва. Аналізуючи український сегмент інституційного сюжету першочергово згадаємо про спробу Н. Кошелевої сконцептуалізувати проблему

вивчення інституційного запліччя східногалицького шкільництва. Змалювавши особливості багатопланової діяльності головних українських педагогічних товариств (Краєвого шкільного союзу, Руського педагогічного товариства, Взаємної помочі галицьких і буковинських учителів та учительок й Учительської громади), історикиня аргументовано довела, що незважаючи на численні складнощі об'єктивного й суб'єктивного плану, згадані інституції надавали шкільництву важливі кадрові, матеріальні та методичні ресурси, а також ініціювали обговорення назрілих питань вітчизняного освітянського руху (Кошелева, 1998).

Поряд із загальними спостереженнями, львівська дослідниця присвятила спеціальну студію інституційному феномену першої галицької культурно-освітньої організації – Руському педагогічному товариству. При цьому історикиня сфокусувалася на процесі творення його активістами шкіл, інтернатів і різноманітних педагогічних курсів у столиці коронного краю (Кошелева, 1999). Також Н. Кошелевій належить піонерна спроба відтворення еволюції політики Крайової шкільної ради стосовно розбудови народної освіти української громади краю протягом 1873–1914 рр. (Кошелева, 1999). Історіограф дійшла аргументованого висновку про амбівалентний характер праці функціонерів КШР: з одного боку вони активно долали неписьменність у галицькому середовищі, з іншого – багатьма своїми рішеннями відверто дискримінували українське шкільництво краю.

В плані дослідження доробку просвітницьких товариств українська історіографія має в своєму активі показний ряд статей про інституційний феномен найбільш авторитетного для східногалицької громади Товариства «Рідна школа». Цій інституції відведено і ґрунтовне монографічне опрацювання авторства Галини Білавич і Бориса Савчука (Білавич, Савчук, 1999). Поряд із цим, на сьогодні з'ясовано головні напрямки функціонування Товариства українських наукових викладів ім. П. Могили. Українські історіографи Михайло Кріль та Наталія Лешкович аргументовано довели, що члени цієї інституції активно розбудовували шкільництво, просвіту й популярну науку на східногалицьких теренах (Кріль, Лешкович, 2011). З їхніми спостереженнями вповні погодився австрійський учений Мартін Роде, який вдало вписав діяльність цього товариства в загальний контекст становлення феномену української популярної науки в Габсбурзькій Галичині (Rohde, 2020). Зрештою, на сьогодні маємо й вдалий історіографічний досвід панорамного осмислення національного служіння співробітників

українських педагогічних інституцій на забручанських теренах в добу автономії, який належить Лілії Шологон (Шологон, 2002).

Поряд із суто педагогічними товариствами, проблемами галицького шкільництва опікувалися й інші українські інституції. Так, у поле уваги дослідників галицького культурно-просвітницького руху найчастіше потрапляє інституційний феномен найзаслуженішої інституції – Товариства «Просвіта». Протягом новітнього періоду історіографи дослідили архівні колекції цієї найдавнішої нашої установи та панорамно реконструювали провідні напрямки діяльності її співробітників, відтворили значущість їхньої праці для модернізації всіх сторін життя галицьких українців. Чимала увага історіографів відведена й функціонуванню просвітянських філій на галицькій провінції, де вони були авторитетними осередками національно-культурного життя (Гарат, Коцур, Коцур, 2005; Зуляк, 1997; Малуца, 2005).

Не стояло осторонь підтримки українського народного шкільництва і Наукове товариство імені Шевченка. Його співробітники, що становили кістяк національної інтелігенції в Галичині, чимало спричинилися до розбудови елементарної освіти й поширення її осередків у краї. Особливо інтенсивною ця діяльність НТШ-івців стала за головування М. Грушевського (Telvak, Telvak, 2022; Telvak, Telvak, 2025; Telvak, Zhuravlov, Shtoma, 2024). Її особливості реконструювала Оксана Ковалишин (Ковалишин, 2019). Львівська дослідниця послідовно проаналізувала організаційно-педагогічні засади інституційної підтримки української початкової освіти, проаналізувала співпрацю Товариства з низкою українських народних шкіл, розкрила роль НТШ у розбудові видавничої діяльності освітньо-просвітницького характеру. Відтак О. Ковалишин дійшла аргументованого висновку про потужність впливу НТШ-івців на початкову й середню школи.

Емансипаційні процеси в галицькому суспільстві зробили вимогою дня й такий освітнянський феномен як школи для дорослих. Сучасні історіографи пояснюють популярність такого виду шкільництва потребою подолання надзвичайно високого рівня неписьменності в селянсько-робітничому середовищі, чого вимагали виробничі умови та бажання самих громадян знайти більш оплачувану працю. Цій важливій соціально-педагогічній проблемі відведено низку спеціальних студій авторства Р. Терлецького (Terlecki, 1990) і А. Стопінської-Пайонк (Stopińska-Pajak, 1995). Підсумковим опрацюванням цього освітнянського сюжету є дисертаційна праця Єжи Поточного (Поточни, 1999).

Змальована вище інтенсивність історіографічної уваги до багатьох сюжетів галицького шкільництва автономічної доби покликала до життя спроби його панорамного узагальнення. Відзначимо, що наймасштабніший досвід такого узагальнення в монографічному форматі належать саме українським історіографам. Тут першочергово назвемо книги івано-франківських дослідників Богдана Ступарика (Ступарик, 1994) та Вікторії Стинської (Стинська, 2007). Їхні дослідницькі амбіції підсумувати всю галицьку освітнянську палітру (про що говорять назви праць) вимушено редукуються до її східногалицького сегменту. Ще однією особливістю цих праць є фокусування на характеристиках дидактичного інструментарію тогочасних педагогів, тоді як суто історичній проблематиці відведено другорядну роль. Тож створення панорамної й у проблемно-тематичному плані збалансованої картини східногалицького шкільництва надалі є актуальною справою.

Насамкінець згадаємо, що чимало на сьогодні написано про освітнянське служіння багатьох галицьких просвітників і діячів шкільництва другої половини XIX – початку XX ст. Наприклад, українськими дослідниками опрацьовано біографії таких знаних освітян як Олександр Барвінський (Гречин, 2001), Анатолій Вахнянин (Фрайт, 2020), Марко Кропивницький (Гіптерс, 2010), Омелян Партицький (Качмар, 2006), Юліан Романчук (Совгар, 2019), Іван Франко (Кольченко, 2021) та багатьох ін. Тож на черзі реалізація міждисциплінарної студії просопографічного характеру.

Висновки. Здійснений історіографічний аналіз доводить чималий інтерес у середовищі сучасних дослідників до різноманітних сюжетів східногалицького шкільництва доби самоуправління. При цьому всіх науковців об'єднує переконання про виняткову значущість динамічного зростання тогочасного освітнього сегменту в справі модернізаційної трансформації всіх галузей громадського життя. Актуалізувавши чималі масиви документального матеріалу з багатьох архівних колекцій Центрально-Східної Європи, сучасні історіографи занурюються у раніше маргіналізовані освітні сюжети, осмислюючи їх у широкому соціально-економічному і політичному контекстах. Відтак у поле їхнього зору потрапляють релігійне та родинне виховання, позашкільна та професійна освіта, гендерні сюжети, фахова підготовка педагогів, навчання дорослих тощо. Також у новітніх студіях уперше осмислено суспільно-політичну діяльність педагогів коронного краю, відтворено вплив багатьох ідейних парадигм на постання нових педагогічних моделей. Зрештою, у досліджуваний

час простежено зміни у ставленні до освітніх проблем з боку галицького суспільства під впливом зростаючої міжнародної конкуренції та викликів модернізації. Все це доводить поширену тезу про значущість внеску Галичини у становлення модерного шкільництва (Meissner, 1995).

Водночас, опрацьовані сюжети східногалицького шкільництвом дозволяють актуалізувати перспективні проблемно-тематичні сюжети. Першочергово звернемо увагу на необхідність створення підсумкових монографічних опрацювань всіх щаблів шкільництва того часу, які мали б узагальнити наявні різнопланові студії та контекстуально показати їхній модернізуючий вплив на галицьку спільноту. Подібного опрацювання на монографічному рівні потребують і такі важливі просвітницькі інституції як авторитетні педагогічні пресодруки (приміром, «Наша школа», «Muzeum», «Szkoła» й ін.), редакційні колегії яких фактично створили інтелектуальний простір для жвавого обговорення й оперативного розв'язання труднощів, що стояли перед освітянами.

Також відчувається нестача підсумкових праць про чоловічі інституції, що модерували тогочасне освітянське життя. Так, важливою була б праця про Краєву шкільну раду, написану крізь призму українського освітянського інтересу. Вартим монографічного опрацювання є і Красвий шкільний союз.

Іншою помітною проблемою новітньої історіографії галицького шкільництва є поширення в працях деяких історіографів низки стереотипів, які нам дісталися від періоду гострої міжнародної боротьби. Також з боку українських дослідників вочевидь не вистачає уваги до шкільництва національних меншин краю, першочергово євреїв, німців і вірмен, чий компактний спільноту творили власні освітні осередки, урізноманітнюючи картину галицького шкільництва. Втім, активна міжнародна співпраця історіографів, що представляють різні національні школи, дозволяє оптимістично сприймати нові дослідницькі виклики та вселяє надію на віднаходження консенсусу з багатьох дискусійних питань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білавич Г., Савчук Б. Товариство "Рідна школа" (1881-1939 рр.). Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1999. 208 с.
2. Благий В. Б. Шкільництво в Галичині на початку ХХ ст.: історико-соціологічний аспект. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1999. 76 с.
3. Вараниця А. Гендерний аспект виховання у Східній Галичині другої половини ХІХ початку ХХ століття. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: історія*. 2014. Вип. 1. С. 26–34.
4. Вараниця А. Народна вчителька в Галичині другої половини ХІХ початку ХХ століття (до питання про емансипацію жінки). *Галичина*. 2013. Ч. 22–23. С. 361–370.
5. Вараниця А. О. Die schule ist ein politikum: шкільництво як політична стратегія Габсбургів у півдавстрійській Галичині. *Гілея*. 2017. Вип. 116. С. 114-121.
6. Вараниця А. Початкова освіта як чинник (не) збереження національної самобутності: дискусії і практики у єврейському середовищі Галичини другої половини ХІХ початку ХХ століття. Режим доступу: <https://www.academia.edu/15517201>
7. Вараниця А. О. Учителі народних шкіл Галичини другої половини ХІХ початку ХХ століття. Дис. на здобуття наукового ступеня канд. іст. наук. Львів, 2018. 316 с.
8. Гарат Р. М., Коцур А. П., Коцур В. П. Діяльність товариства «Просвіта» в Галичині (1868-1921 рр.). Переяслав-Хмельницький: Книги-ХХІ, 2005. 168 с.
9. Геник Л. Я. Релігійно-моральне виховання в навчальних закладах Східної Галичини кінця ХІХ-початку ХХ століття. Івано-Франківськ: Плай, 2000. 272с.
10. Герцюк Д. Д. Учительський рух на західноукраїнських землях (друга половина ХІХ початок ХХ століття): дис... канд. пед. наук. Львів, 1995. 255 с.
11. Гіптерс З. Марко Кропивницький і західноукраїнська інтелігенція у справі економічної освіти дітей і дорослих другої половини ХІХ початку ХХ ст.. *Українська мова і література в школі*. 2010. № 7. С. 11-16.
12. Гіптерс З. Професійна економічна освіта в Галичині (кінець ХІХ перша половина ХХ століття). *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 2006. Вип. 42. С. 19–26.
13. Гречин Б.П. Громадсько-просвітницька та педагогічна діяльність Олександра Барвінського. Івано-Франківськ : Плай, 2001. 232 с.
14. Зуляк І. С. Діяльність товариства "Просвіта" у національно-культурному відродженні українського народу Східної Галичини (друга половина ХІХ початок ХХ ст.): дис... канд. іст. наук. Чернівці, 1997. 258 с.
15. Качмар О. В. Педагогічна спадщина та громадсько-просвітницька діяльність Омеляна Партицького. Івано-Франківськ, 2006. 235 арк.
16. Киричук О., Орлевич І. Система української громадської освіти у Східній Галичині (на прикладі Ставропігійської школи у Львові). *Galicja. Studia i materialy*. 2015. № 1. S. 176-198.
17. Ковалишин О. Організаційно-педагогічні засади підтримки Науковим товариством імені Шевченка української початкової освіти в Галичині (кінець ХІХ перша третина ХХ ст.). *Молодь і ринок*. 2019. № 5 (172). С. 150-155.
18. Кольченко А. І. Франко про стан освіти у Галичині у другій половині ХІХ ст. *Травневі студії: історія, міжнародні відносини, філософія*. 2021. Секція 8. Особистість в історії та міжнародних відносинах. С. 258-260.

19. Комар І. В. Опікунська діяльність релігійних організацій Української греко-католицької церкви у Галичині (кінець XIX перша половина XX ст.): автореф. дис. канд. пед. наук. К., 2007. 20 с.
20. Кошелева Н. Діяльність галицької Крайової шкільної ради стосовно української народної освіти в 1873-1914 роках. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 1999а. Вип. 34. С. 269-276.
21. Кошелева Н. Організації українського вчителства у Східній Галичині в 1881-1914 роках. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 1998. Вип. 33. С. 108-113.
22. Кошелева Н. Руське педагогічне товариство та його заклади у Львові (1888-1914). *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 1999б. Вип. 3. С. 378-385.
23. Кошелева Н. Українське шкільництво і освітня політика крайової адміністрації та сейму в Галичині (1890-1914 рр.): Автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. іст. наук. Львів, 2002. 24 с.
24. Кріль М., Лешкович Н. Товариство українських наукових викладів імені Петра Могили (1908-1939 рр.). *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2011. Вип. 46. С. 430-452.
25. Курляк І. С. Українська гімназійна освіта у Галичині (1864-1918): монографія. Львів, 1997. 222 с.
26. Курляк І. С. Розвиток класичної освіти на західноукраїнських землях (XIX-перша половина XX століття): дис... д-ра пед. наук. К., 2000. 473 арк.
27. Маланчук-Рибак О. Освіта жінок Східної Галичини кінця XIX початку XX ст: просвітницький та емансипаційний аспекти. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2022. № 48. С. 151-155.
28. Малюта О. В. "Просвіта" у формуванні державницького потенціалу українського народу (друга половина XIX перша чверть XX ст.): дис... канд. іст. наук. К., 2005. 319 арк.
29. Мисак Н. Середня освіта як важливий чинник у формуванні української інтелігенції в Галичині наприкінці XIX на початку XX століття. *Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість*. 2015. Вип. 8. С. 100-117.
30. Мисак Н. Українські народні вчителі в Галичині на рубежі XIX-XX ст.: правове становище та національна дискримінація (за матеріалами періодичних видань). *Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка*. 2005. Вип. 7. С. 191-200.
31. Поточни Є. Розвиток освіти дорослих в Галичині (1867-1918 рр.): дис... д-ра пед. наук. Івано-Франківськ, 1999. 422 л.
32. Сапеляк О. Шкільництво та просвітницька праця духовенства в Галичині на зламі XIX-XX ст. (за матеріалами часопису «Прапор»). *Народознавчі зошити*. 2019. № 3 (147). С. 548-556.
33. Саф'янюк З. Г. Розвиток теорії та практики реальної освіти на західноукраїнських землях (1849-1939 рр.): автореф. дис ... канд. пед. наук. Івано-Франківськ, 2007. 20 с.
34. Синишин І. Розвиток осередків художньо-промислової освіти Галичини в кінці XIX століття. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017. № 4 (68). С. 215-225.
35. Совгар О. М. Педагогічна і культурно-просвітницька діяльність Юліана Романчука в Східній Галичині (1842-1932 рр.): автореф. дис. ... канд. пед. наук. Тернопіль, 2019. 17 с.
36. Стинська В. В. Система шкільництва в Галичині (кінець XIX початок XX ст.). Івано-Франківськ: Гостинець, 2007. 180 с.
37. Ступарик Б. М. Шкільництво Галичини (1772-1939 рр.). Івано-Франківськ, 1994. 143 с.
38. Тельвак В., Курилишин К., Тельвак В. Михайло Грушевський та часопис «Діло»: співпраця, конфлікти, рецепція (до 1914 р.). *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2022. Вип. 28. С. 347-371.
39. Тельвак В., Курилишин К., Тельвак В. Постать Михайла Грушевського в рецептивному дзеркалі «Діла» 1914-1930-х років. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2026. № 1 (40). С. 120-140.
40. Тельвак В. Школа чи театр? Культурна політика на східногалицьких землях на початку XX століття в дискусії української інтелігенції. *Східноєвропейський історичний вісник*. 2017. Вип. 5. С. 14-27.
41. Тхоржевська Т., Щербяк Ю., Мищишин І. Теоретико-методичні основи християнської педагогіки. Тернопіль, 2002. 480 с.
42. Фрайт І. Внесок Анатолія Вахнянина у розвиток музичної освіти Східної Галичини. *Молодь і ринок*. 2020. № 1 (80). С. 125-130.
43. Шологон Л. І. Українські педагогічні товариства Галичини та Буковини 80-х рр. XIX початку XX ст.: дис... канд. іст. наук. Чернівці, 2002. 324 арк.
44. Янишин Б. Східногалицьке шкільництво автономічної доби у вибраній польській історіографії. *Східноєвропейський історичний вісник*. 2017. Вип. 5. С. 8-14.
45. Bilewicz A. Prywatne średnie ogólnokształcące szkolnictwo żeńskie w Galicji w latach 1867-1914. Wrocław: Wydawnictwo uniwersytetu Wrocławskiego, 1997. 127 s.
46. Dutkova R. Oświata i wychowanie w Galicji w polskiej historiografii ostatniego czterdziestolecia. *Przegląd Historyczno-Oświatowy*. 1986. № 4. S. 395-429.
47. Dutkova R. Polityka szkolna w Galicji między autonomią a centralizmem (1861 1875). Kraków: Uniwersytet Jagielloński, 1995. 171 s.
48. Dybiec J. Galicja na drodze do wielkiej przemiany. *Kraków i Galicja wobec przemian cywilizacyjnych (1866-1914)*. *Studia i szkice*, red. Krzysztof Fiołek, Marian Stala. Kraków, 2011. S. 18-36.
49. Horbowski A. Drogi edukacyjne dziecka wsi galicyjskiej. *Historia wychowania. Misja i edukacja*, red. K. Szmyd, J. Dybiec. Rzeszów, 2008. 279 s.
50. Kozakevych O. Edukacja artystyczna i zawodowa dla kobiet w Galicji od końca XIX do lat trzydziestych XX w. *Dziewiarstwo. Stan badań nad wielokulturowym dziedzictwem dawnej Rzeczypospolitej*. T. I. Białystok. 2017. S. 243-288.

51. Krawczyk J. Galicyjskie szkolnictwo zawodowe w latach 1860-1918. Kraków: Universitas, 1995. 295 s.
52. Kudła L. Gimnazjaliści galicyjscy doby autonomicznej. Charakterystyka społeczności. *Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Folia 28. Studia Historica IV*. 2005. S. 97-113.
53. Majorek Cz. Projekty reform szkolnictwa ludowego w Galicji u progu autonomii (1860–1873). Wrocław, 1980. 323 s.
54. Meissner A. Edukacja młodzieży chłopskiej w Galicji doby autonomicznej. *Biuletyn Historii Wychowania – 2007*. 2008. S. 21-33.
55. Meissner A. Prywatne seminaria nauczycielskie żeńskie w Galicji w dobie autonomicznej (1896–1914). *Galicja i jej dziedzictwo*. T. 6. Rzeszów, 1996. S. 149–168.
56. Meissner A. Spór o duszę polskiego nauczyciela: społeczeństwo galicyjskie wobec problemów kształcenia nauczycieli. Rzeszów: Wydawnictwo WSP, 1999. 380 s.
57. Meissner A. Wkład Galicji w rozwój nauk pedagogicznych. *Galicja i jej dziedzictwo*. T. 3. Rzeszów 1995. S. 79–91.
58. Moklak J. W walce o tożsamość Ukraińców: zagadnienie języka wykładowego w szkołach ludowych i średnich w pracach galicyjskiego Sejmu Krajowego 1866–1892. Kraków: Towarzystwo wydawnicze «Historia Iagellonica», 2004. 318 s.
59. Pelczar R. Miejsce wiejskich szkół elementarnych i ich nauczycieli w życiu społeczności chłopskich w Galicji. *Galicja. Studia i materiały*. 2015. 1. S. 114-133.
60. Pelczar R. Szkolnictwo średnie w Galicji w latach 1772–1918. Wybrane zagadnienia. *Kultura Przemiany Edukacja*. 2025. T. XVI–XVII. S. 15-25.
61. Pelczar R. Uwarunkowania rozwoju szkolnictwa w Galicji w okresie lat 1772-1918. *Karpacki Przegląd Naukowy*. 2013. Nr. 4 (8). S. 13-30.
62. Puszka A. Nauczyciele historii i geografii państwowych szkół średnich w Galicji w okresie autonomii (1868-1914). Lublin: TNKUL, 1999. 372 s.
63. Rędziński K. Żydowskie szkolnictwo świeckie w Galicji w latach 1813-1918. Częstochowa, 2000. 283 s.
64. Rogozińska A. Szkoły Sióstr Urszulańek w Tarnowie, Kołomyi, Stanisławowie i we Lwowie. *Religie, edukacja, kultura. Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Stanisławowi Litakowi*. Lublin, 2002. S. 451-457.
65. Rohde M. Ukrainian Popular Science in Habsburg Galicia, 1900-14. *East/West: Journal of Ukrainian Studies*. 2020. Volume VII. No.2. S. 139-171.
66. Rzemieniuk F. Uniczne szkoły początkowe w Królestwie Polskim i w Galicji 1772-1914. Lublin: Tow. Nauk. Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1991. 348 s.
67. Stinia M. Rola prowincjonalnej inteligencji w powstawaniu prywatnych gimnazjów w autonomicznej Galicji. *Galicja. Studia i materiały*. 2024. 11. S. 143-155.
68. Stinia M. Rola społeczeństwa galicyjskiego jako organizatora średniego szkolnictwa prywatnego w okresie autonomii. *Z dziejów polskiej kultury i oświaty od średniowiecza do początków XX wieku*. Kraków: Impuls, 2010a. S. 133-144.
69. Stinia M. Szkolnictwo prywatne autonomicznej Galicji: nie tylko c.k.. *Wiadomości Historyczne*. 2010b. R. 53. № 2. S. 13-17.
70. Stopińska-Pająk A. Polska oświata dorosłych w Galicji na przełomie XIX i XX wieku. *Galicja i jej dziedzictwo*. Tom 3. Nauka i oświata. Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 1995. S. 23-34.
71. Światłomir [Zaleski S.] Ciemnota Galicji w świetle cyfr i faktów, 1772-1902. Czarna księga szkolnictwa galicyjskiego. Lwów, 1904. 204 s.
72. Świeboda J. Edukacja Żydów w Galicji 1772–1918. *Prace Historyczno-Archiwalne*. 1994. T. II. S. 85-131.
73. Świeboda J. Problemy narodowościowe w szkolnictwie galicyjskim (1772-1918). *Analecta : studia i materiały z dziejów nauki*. 1995a. Tom 4. Numer 2 (8). S. 97-144.
74. Świeboda J. Szkolnictwo handlowe w Galicji. *Analecta : studia i materiały z dziejów nauki*. 2010. Tom 19. Numer 1-2 (36-37). S. 203-272.
75. Świeboda J. Szkolnictwo ukraińskie w Galicji (1772–1918), Stan badań i potrzeby. *Galicja i jej dziedzictwo*. T. 8: Myśl edukacyjna w Galicji 1772–1918: Ciągłość i zmiana. Rzeszów : Wyd-wo WSP, 1996. S. 271–291.
76. Świeboda J. Średnie szkolnictwo medyczne w Galicji. *Archiwum Historii i Filozofii Medycyny*. 1995b. Z. 4. S. 397–414.
77. Telvak V., Telvak V. The First Institutional Encyclopaedia in Ukraine. *Naukove tovarystvo imeni Shevchenka: Entsyklopediya (Shevchenko Scientific Society: Encyclopaedia) Studia Historiae Scientiarum*. 2022. Vol. 21. P.
78. Telvak V., Telvak V. Fifth volume of Encyclopaedia of Shevchenko Scientific Society. *Studia Historiae Scientiarum*. 2025. Vol. 24. S. 1-7.
79. Telvak V., Zhuravlov S., Shtoma B. History of ukrainian science in “Encyclopaedia of Shevchenko Scientific Society”. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 75. Т. 3. С. 23-31.
80. Terlecki R. Oświata dorosłych i popularyzacja nauki w Galicji w okresie autonomii. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1990. 262 s.

REFERENCES

1. Bilavych, H., Savchuk, B. (1999). Tovarystvo "Ridna shkola" (1881-1939 rr.) [Society "Ridna shkola" (1881-1939)]. Ivano-Frankivsk : Lileia-NV. [in Ukrainian]
2. Błahyi, V. B. (1999). Shkilnytstvo v Halychyni na pochatku XX st.: istoryko-sotsiolohichni aspekt [Schooling in Galicia at the beginning of the 20th century: historical and sociological aspect.]. Lviv: Instytut ukrainoznavstva im. I. Kryp'iakovycha NAN Ukrainy. [in Ukrainian]
3. Varanytsia, A. (2014). Hendernyi aspekt vykhovannia u Skhidnii Halychyni druhoi polovyny XIX pochatku XX stolittia [Gender aspect of education in Eastern Galicia in the second half of the 19th century and the beginning of the 20th century.]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. Volodymyra Hnatiuka. Serii: istoriia*. 1. 26–34. [in Ukrainian]

4. Varanytsia, A. (2013). Narodna vchytelka v Halychyni druhoi polovyny XIX pochatku XX stolittia (do pytannia pro emansypatsiiu zhinky) [People's teacher in Galicia in the second half of the 19th century and the beginning of the 20th century (on the issue of women's emancipation)]. *Halychyna*. 22–23. 361–370. [in Ukrainian]
5. Varanytsia, A. O. (2017). Die schule ist ein politikum: shkilnytstvo yak politychna stratehiia Habsburhiv u pidavstriiskii Halychyni [Die schule ist ein politikum: schooling as a political strategy of the Habsburgs in sub-Austrian Galicia]. *Hileia*. 116. 114-121. [in Ukrainian]
6. Varanytsia, A. (2019). Pochatkova osvita yak chynnyk (ne) zberezhenia natsionalnoi samobutnosti: dyskusii i praktyky u yevreiskomu seredovyshchi Halychyny druhoi polovyny XIX pochatku XX stolittia [Primary education as a factor in (non) preservation of national identity: discussions and practices in the Jewish environment of Galicia in the second half of the 19th and early 20th centuries]. Rezhym dostupu: <https://www.academia.edu/15517201> [in Ukrainian]
7. Varanytsia, A. O. (2018). Uchyteli narodnykh shkil Halychyny druhoi polovyny XIX pochatku XX stolittia [Teachers of folk schools in Galicia in the second half of the 19th and early 20th centuries]. Dys. na zdobuttia naukovooho stupenia kand. ist. nauk. Lviv. [in Ukrainian]
8. Harat, R. M., Kotsur, A. P., Kotsur, V. P. (2005). Diialnist tovarystva «Prosvita» v Halychyni (1868-1921 rr.) [Activities of the Prosvita Society in Galicia (1868-1921)]. Pereiaslav-Khmelnytskyi: Knyhy-XXI. [in Ukrainian]
9. Henyk, L. Ya. (2000). Relihiino-moralne vykhovannia v navchalnykh zakladakh Skhidnoi Halychyny kintsia XIX – pochatku XX stolittia [Religious and moral education in educational institutions of Eastern Galicia in the late 19th and early 20th centuries]. Ivano-Frankivsk: Plai. [in Ukrainian]
10. Hertsyuk, D. D. (1995). Uchytelskyi rukh na zakhidnoukrainskykh zemliakh (druha polovyna XIX pochatok XX stolittia) [The teaching movement in Western Ukrainian lands (second half of the 19th and early 20th centuries): Dissertation... Candidate of Pedagogical Sciences]: dys... kand. ped. nauk. Lviv. [in Ukrainian]
11. Hipters, Z. (2010). Marko Kropyvnytskyi i zakhidnoukrainska intelihentsiia u spravi ekonomichnoi osvity ditei i doroslykh druhoi polovyny XIX pochatku XX st. [Marko Kropyvnytskyi and the Western Ukrainian intelligentsia in the economic education of children and adults of the second half of the 19th century and the beginning of the 20th century]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*. 7. 11-16. [in Ukrainian]
12. Hipters, Z. (2006). Profesiina ekonomichna osvita v Halychyni (kinets XIX persha polovyna XX stolittia) [Professional economic education in Galicia (late 19th century, first half of the 20th century)]. *Zbirnyk naukovykh prats «Pedahohichni nauky»*. 42. 19–26. [in Ukrainian]
13. Hrechyn, B. P. (2001). Hromadsko-prosvitnytska ta pedahohichna diialnist Oleksandra Barvinskoho [Public educational and pedagogical activities of Oleksandr Barvinsky]. Ivano-Frankivsk : Plai. [in Ukrainian]
14. Zuliak, I. S. (1997). Diialnist tovarystva "Prosvita" u natsionalno-kulturnomu vidrodzhenni ukrainskoho narodu Skhidnoi Halychyny (druha polovyna XIX pochatok XX st.) [Activities of the "Prosvita" society in the national and cultural revival of the Ukrainian people of Eastern Galicia (second half of the 19th century and the beginning of the 20th century)]: dys... kand. ist. nauk. Chernivtsi. [in Ukrainian]
15. Kachmar, O. V. (2006). Pedahohichna spadshchyna ta hromadsko-prosvitnytska diialnist Omeliana Partytskoho [Pedagogical heritage and public educational activities of Omeliana Partytsky]. Ivano-Frankivsk. [in Ukrainian]
16. Kyrychuk, O., Orlevych, I. (2015). Systema ukrainskoi hromadskoi osvity u Skhidnii Halychyni (na prykladi Stavropihiiskoi shkoly u Lvovi) [The system of Ukrainian public education in Eastern Galicia (on the example of the Stavropigian school in Lviv)]. *Galicja. Studia i materialy*. 1. 176-198. [in Ukrainian]
17. Kovalyshyn, O. (2019). Orhanizatsiino-pedahohichni zasady pidtrymky Naukovym tovarystvom imeni Shevchenka ukrainskoi pochatkovoï osvity v Halychyni (kinets XIX persha tretyna XX st.) [Organizational and pedagogical principles of support by the Shevchenko Scientific Society for Ukrainian primary education in Galicia (late 19th – first third of the 20th century)]. *Molod i rynok*. 5 (172). 150-155. [in Ukrainian]
18. Kolchenko, A. (2021). I. Franko pro stan osvity u Halychyni u druhi polovyni XIX st. [I. Franko on the state of education in Galicia in the second half of the 19th century]. *Travnevi studii: istoriia, mizhnarodni vidnosyny, filosofii. Sektsiia 8. Osobystist v istorii ta mizhnarodnykh vidnosynakh*. 258-260. [in Ukrainian]
19. Komar, I. V. (2007). Opikunska diialnist relihiinykh orhanizatsii Ukrainskoi hreko-katolytskoi tserkvy u Halychyni (kinets XIX persha polovyna XX st.) [The Guardianship Activities of Religious Organizations of the Ukrainian Greek Catholic Church in Galicia (late 19th and first half of the 20th century)]: avtoref. dys. kand. ped. nauk. K. [in Ukrainian]
20. Kosheliieva, N. (1999a). Diialnist halytskoi Kraiovoi shkilnoi rady stosovno ukrainskoi narodnoi osvity v 1873-1914 rokakh [The Activities of the Galician Regional School Council Regarding Ukrainian Public Education in 1873-1914]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia istorychna*. 34. 269-276. [in Ukrainian]
21. Kosheliieva, N. (1998). Orhanizatsii ukrainskoho vchytelstva u Skhidnii Halychyni v 1881-1914 rokakh [Organizations of Ukrainian teachers in Eastern Galicia in 1881-1914]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia istorychna*. 33. 108-113. [in Ukrainian]
22. Kosheliieva, N. (1999b). Ruske pedahohichne tovarystvo ta yoho zaklady u Lvovi (1888-1914) [Russian Pedagogical Society and its Institutions in Lviv (1888-1914)]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia istorychna*. 3. 378-385. [in Ukrainian]
23. Kosheliieva, N. (2002). Ukrainske shkilnytstvo i osvitnia polityka kraiovoi administratsii ta seimu v Halychyni (1890–1914 rr.) [Ukrainian schooling and educational policy of the regional administration and the Sejm in Galicia (1890-1914)]: Avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stup. kand. ist. nauk. Lviv. [in Ukrainian]
24. Kril, M., Leshkovych, N. (2011). Tovarystvo ukrainskykh naukovykh vykladiv imeni Petra Mohyly (1908-1939 rr.) [Society of Ukrainian Scientific Lectures named after Petro Mohyla (1908-1939)]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia istorychna*. 46. 430-452. [in Ukrainian]

25. Kurliak, I. Ye. (1997). *Ukrainska himnaziina osvita u Halychyni (1864-1918)* [Ukrainian Gymnasium Education in Galicia (1864-1918)]: monohrafiia. Lviv. [in Ukrainian]
26. Kurliak, I. Ye. (2000). *Rozvytok klasychnoi osvity na zakhidnoukrainskykh zemliakh (XIX-persha polovyna XX stolittia)* [Development of Classical Education in Western Ukrainian Lands (XIX-First Half of XX Century)]: dys... d-ra ped. nauk. K. [in Ukrainian]
27. Malanchuk-Rybak, O. (2022). *Osvita zhinok Skhidnoi Halychyny kintsia XIX pochatku XX st: prosvitnytskyi ta emansypatsiinyi aspekty* [Women's Education in Eastern Galicia in the Late 19th and Early 20th Centuries: Educational and Emancipatory Aspects]. *Visnyk Lvivskoi natsionalnoi akademii mystetstv.* 48. 151-155. [in Ukrainian]
28. Maliuta, O. V. (2005). "Prosvita" u formuvanni derzhavnytskoho potentsialu ukrainskoho narodu (druga polovyna XIX persha chvert XX st.) ["Education" in the formation of the state potential of the Ukrainian people (second half of the 19th century, first quarter of the 20th century)]: dys... kand. ist. nauk. K. [in Ukrainian]
29. Mysak, N. (2015). *Serednia osvita yak vazhlyvyi chynnnyk u formuvanni ukrainskoi intelihentsii v Halychyni naprykintsi XIX na pochatku XX stolittia* [Secondary education as an important factor in the formation of the Ukrainian intelligentsia in Galicia in the late 19th and early 20th centuries]. *Ukraina-Polshcha: istorychna spadshchyna i suspilna svidomist.* 8. 100-117. [in Ukrainian]
30. Mysak, N. (2005). *Ukrainski narodni vchyteli v Halychyni na rubezhi XIX-XX st.: pravove stanovysheche ta natsionalna dyskryminatsiia (za materialamy periodychnykh vydan)* [Ukrainian folk teachers in Galicia at the turn of the 19th-20th centuries: legal status and national discrimination (based on materials from periodicals)]. *Naukovi zoshyty istorychnoho fakultetu Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka.* 7. 191-200. [in Ukrainian]
31. Potochny, Ye. (1999). *Rozvytok osvity doroslykh v Halychyni (1867-1918 rr.)* [The development of adult education in Galicia (1867-1918)]: dys... d-ra ped. nauk. Ivano-Frankivsk. [in Ukrainian]
32. Sapeliak, O. (2019). *Shkilnytstvo ta prosvitnytska pratsia dukhovenstva v Halychyni na zlami XIX-XX st. (za materialamy chasopysu «Prapor»)* [Schooling and educational work of the clergy in Galicia at the turn of the 19th-20th centuries (based on materials from the magazine "Prapor")]. *Narodoznavchi zoshyty.* 3 (147). 548-556. [in Ukrainian]
33. Safianuk, Z. H. (2007). *Rozvytok teorii ta praktyky realnoi osvity na zakhidnoukrainskykh zemliakh (1849-1939 rr.)* [Development of theory and practice of real education in Western Ukrainian lands (1849-1939)]: avtoref. dys ... kand. ped. nauk. Ivano-Frankivsk. [in Ukrainian]
34. Synyshyn, L. (2017). *Rozvytok osередkiv khudozhno-promyslovoi osvity Halychyny v kintsi XIX stolittia* [Development of centers of artistic and industrial education of Galicia at the end of the 19th century]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii.* 4 (68). 215-225. [in Ukrainian]
35. Sovhar, O. M. (2019). *Pedahohichna i kulturno-prosvitnytska diialnist Yuliana Romanchuka v Skhidnii Halychyni (1842-1932 rr.)* [Pedagogical and cultural and educational activities of Yulian Romanchuk in Eastern Galicia (1842-1932)]: avtoref. dys ... kand. ped. nauk. Ternopil. [in Ukrainian]
36. Stynska, V. V. (2007). *Systema shkilnytstva v Halychyni (kinets XIX – pochatok XX st.)* [The system of education in Galicia (late 19th – early 20th centuries)]. Ivano-Frankivsk: Hostynets. [in Ukrainian]
37. Stuparyk, B. M. (1994). *Shkilnytstvo Halychyny (1772-1939 rr.)* [Schooling in Galicia (1772-1939)]. Ivano-Frankivsk. [in Ukrainian]
38. Telvak, V., Kurylyshyn, K., Telvak, V. (2022). *Mykhailo Hrushevskiy ta chasopys «Dilo»: spivpratsia, konflikty, retseptsii (do 1914 r.)* [Mykhailo Hrushevsky and the magazine "Dilo": cooperation, conflicts, reception (before 1914)]. *Rukopysna ta knyzhкова spadshchyna Ukrainy.* 28. 347-371. [in Ukrainian]
39. Telvak, V., Kurylyshyn, K., Telvak, V. (2026). *Postat Mykhaila Hrushevskoho v retseptyvnomu dzerkali «Dila» 1914-1930-kh rokiv* [The figure of Mykhailo Hrushevsky in the receptive mirror of "Dila" 1914-1930s]. *Rukopysna ta knyzhкова spadshchyna Ukrainy.* 1 (40). 120-140. [in Ukrainian]
40. Telvak, V. (2017). *Shkola chy teatr? Kulturna polityka na skhidnohalytskykh zemliakh na pochatku XX stolittia v dyskusiiakh ukrainskoi intelihentsii* [School or theater? Cultural policy in the Eastern Galician lands at the beginning of the 20th century in the discussions of the Ukrainian intelligentsia]. *Skhidnoievropeyskyi istorychnyi visnyk.* 5. 14-27. [in Ukrainian]
41. Tkhorzhevska, T., Shcherbiak, Yu., Myshchysyn, I. (2002). *Teoretyko-metodychni osnovy khrystyianskoi pedahohiky* [Theoretical and methodological foundations of Christian pedagogy]. Ternopil. [in Ukrainian]
42. Frait, I. (2020). *Vnesok Anatoliia Vakhnianyna u rozvytok muzychnoi osvity Skhidnoi Halychyny* [Anatoliy Vakhnianyn's contribution to the development of musical education in Eastern Galicia]. *Molod i rynek.* 1 (80). 125-130. [in Ukrainian]
43. Sholohon, L. I. (2002). *Ukrainski pedahohichni tovarystva Halychyny ta Bukovyny 80-kh rr. XIX pochatku XX st.* [Ukrainian pedagogical societies of Galicia and Bukovina in the 80s of the 19th century and the beginning of the 20th century]: dys... kand. ist. nauk. Chernivtsi. [in Ukrainian]
44. Yanyshyn, B. (2017). *Skhidnohalytske shkilnytstvo avtonomichnoi doby u vybriani polskii istoriohrafii* [Eastern Galician schooling of the autonomous period in selected Polish historiography]. *Skhidnoievropeyskyi istorychnyi visnyk.* 5. 8-14. [in Ukrainian]
45. Bilewicz, A. (1997). *Prywatne średnie ogólnokształcące szkolnictwo żeńskie w Galicji w latach 1867-1914* [Private Secondary Schools for Girls in Galicia in the Years 1867-1914]. Wrocław: Wydawnictwo uniwersytetu Wrocławskiego. [in Polish]
46. Dutkova, R. (1986). *Oświata i wychowanie w Galicji w polskiej historiografii ostatniego czterdziestolecia* [Education and Upbringing in Galicia in Polish Historiography of the Last Forty Years]. *Przegląd Historyczno-Oświatowy.* 4. 395-429. [in Polish]

47. Dutkowa, R. (1995). *Polityka szkolna w Galicji między autonomią a centralizmem (1861–1875)* [School Policy in Galicia between Autonomy and Centralism (1861–1875)]. Kraków: Uniwersytet Jagielloński. [in Polish]
48. Dybiec, J. (2011). *Galicja na drodze do wielkiej przemiany* [Galicia on the Road to Great Transformation]. *Kraków i Galicja wobec przemian cywilizacyjnych (1866–1914). Studia i szkice*, red. Krzysztof Fiołek, Marian Stala. Kraków. 18–36. [in Polish]
49. Horbowski, A. (2008). *Drogi edukacyjne dziecka wsi galicyjskiej* [Educational Paths of a Child in a Galician Village]. *Historia wychowania. Misja i edukacja*, red. K. Szmyd, J. Dybiec. Rzeszów. [in Polish]
50. Kozakevych, O. (2017). *Edukacja artystyczna i zawodowa dla kobiet w Galicji od końca XIX do lat trzydziestych XX w. Dziewiarstwo* [Artistic and Vocational Education for Women in Galicia from the Late 19th Century to the 1930s. Knitting]. *Stan badań nad wielokulturowym dziedzictwem dawnej Rzeczypospolitej*. T. I. Białystok. 243–288. [in Polish]
51. Krawczyk, J. (1995). *Galicyjskie szkolnictwo zawodowe w latach 1860–1918* [Galician Vocational Education in the Years 1860–1918]. Kraków: Universitas. [in Polish]
52. Kudła, L. (2005). *Gimnazjaliści galicyjscy doby autonomicznej. Charakterystyka społeczności* [Galician Gymnasium Students in the Autonomous Period. Characteristics of the Community]. *Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Folia 28. Studia Historica IV*. 97–113. [in Polish]
53. Majorek, Cz. (1980). *Projekty reform szkolnictwa ludowego w Galicji u progu autonomii (1860–1873)* [Projects for Reform of Folk Education in Galicia on the Threshold of Autonomy (1860–1873)]. Wrocław. [in Polish]
54. Meissner, A. (2008). *Edukacja młodzieży chłopskiej w Galicji doby autonomicznej* [Education of Peasant Youth in Galicia in the Autonomous Period]. *Biuletyn Historii Wychowania – 2007*. 21–33. [in Polish]
55. Meissner, A. (1996). *Prywatne seminaria nauczycielskie żeńskie w Galicji w dobie autonomicznej (1896–1914)* [Private Teacher Training Seminars for Women in Galicia in the Autonomous Period (1896–1914)]. *Galicja i jej dziedzictwo*. T. 6. Rzeszów. 149–168. [in Polish]
56. Meissner, A. (1999). *Spór o duszę polskiego nauczyciela: społeczeństwo galicyjskie wobec problemów kształcenia nauczycieli* [The dispute over the soul of the Polish teacher: Galician society and the problems of teacher education]. Rzeszów: Wydawnictwo WSP. [in Polish]
57. Meissner, A. (1995). *Wkład Galicji w rozwój nauk pedagogicznych* [The contribution of Galicia to the development of pedagogical sciences]. *Galicja i jej dziedzictwo*. T. 3. Rzeszów. 79–91. [in Polish]
58. Moklak, J. (2004). *W walce o tożsamość Ukraińców: zagadnienie języka wykładowego w szkołach ludowych i średnich w pracach galicyjskiego Sejmu Krajowego 1866–1892* [In the struggle for Ukrainian identity: the issue of the language of instruction in folk and secondary schools in the work of the Galician National Parliament 1866–1892]. Kraków: Towarzystwo wydawnicze «Historia Iagellonica». [in Polish]
59. Pelczar, R. (2015). *Miejsce wiejskich szkół elementarnych i ich nauczycieli w życiu społeczności chłopskich w Galicji* [The place of rural elementary schools and their teachers in the life of peasant communities in Galicia]. *Galicja. Studia i materiały*. 1. 114–133. [in Polish]
60. Pelczar, R. (2025). *Szkolnictwo średnie w Galicji w latach 1772–1918. Wybrane zagadnienia* [Secondary Education in Galicia in the Years 1772–1918. Selected Issues]. *Kultura Przemiany Edukacja*. XVI–XVII. 15–25. [in Polish]
61. Pelczar, R. (2013). *Uwarunkowania rozwoju szkolnictwa w Galicji w okresie lat 1772–1918* [Conditions for the Development of Education in Galicia in the Period 1772–1918]. *Karpacki Przegląd Naukowy*. 4 (8). 13–30. [in Polish]
62. Puszka, A. (1999). *Nauczyciele historii i geografii państwowych szkół średnich w Galicji w okresie autonomii (1868–1914)* [Teachers of history and geography in state secondary schools in Galicia during the period of autonomy (1868–1914)]. Lublin: TNKUL. [in Polish]
63. Rędziński, K. (2000). *Żydowskie szkolnictwo świeckie w Galicji w latach 1813–1918* [Jewish secular education in Galicia in 1813–1918]. Częstochowa. [in Polish]
64. Rogozińska, A. (2002). *Szkoły Sióstr Urszulańek w Tarnowie, Kołomyi, Stanisławowie i we Lwowie* [Ursuline Sisters' schools in Tarnów, Kołomyja, Stanisławów, and Lviv]. *Religie, edukacja, kultura. Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Stanisławowi Litakowi*. Lublin. 451–457. [in Polish]
65. Rohde, M. (2020). *Ukrainian Popular Science in Habsburg Galicia, 1900–14*. *East/West: Journal of Ukrainian Studies*. VII. 2. 139–171.
66. Rzemieniuk, F. (1991). *Unickie szkoły początkowe w Królestwie Polskim i w Galicji 1772–1914* [Uniate Primary Schools in the Kingdom of Poland and Galicia 1772–1914]. Lublin: Tow. Nauk. Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. [in Polish]
67. Stinia, M. (2024). *Rola prowincjonalnej inteligencji w powstawaniu prywatnych gimnazjów w autonomicznej Galicji* [The Role of the Provincial Intelligentsia in the Establishment of Private Gymnasiums in Autonomous Galicia]. *Galicja. Studia i materiały*. 11. 143–155. [in Polish]
68. Stinia, M. (2010a). *Rola społeczeństwa galicyjskiego jako organizatora średniego szkolnictwa prywatnego w okresie autonomii* [The Role of Galician Society as the Organizer of Private Secondary Education in the Period of Autonomy]. *Z dziejów polskiej kultury i oświaty od średniowiecza do początków XX wieku*. Kraków: Impuls. 133–144. [in Polish]
69. Stinia, M. (2010b). *Szkolnictwo prywatne autonomicznej Galicji: nie tylko c.k.* [Private Education in Autonomous Galicia: Not Only the Imperial-Royal]. *Wiadomości Historyczne*. 2. 13–17. [in Polish]
70. Stopińska-Pająk, A. (1995). *Polska oświata dorosłych w Galicji na przełomie XIX i XX wieku* [Polish adult education in Galicia at the turn of the 19th and 20th centuries]. *Galicja i jej dziedzictwo*. 3. Nauka i oświata. Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej. 23–34. [in Polish]
71. Światłomir, [Zaleski, S.]. (1904). *Ciemnota Galicji w świetle cyfr i faktów, 1772–1902. Czarna księga szkolnictwa galicyjskiego* [The ignorance of Galicia in the light of figures and facts, 1772–1902. The Black Book of Galician education]. Lwów. [in Polish]

72. Świeboda, J. (1994). Edukacja Żydów w Galicji 1772–1918 [Jewish Education in Galicia 1772–1918]. *Prace Historyczno-Archiwalne*. II. 85-131. [in Polish]
73. Świeboda, J. (1995a). Problemy narodowościowe w szkolnictwie galicyjskim (1772-1918) [Nationality Problems in Galician Education (1772–1918)]. *Analecta : studia i materiały z dziejów nauki*. 4. 2 (8). 97-144. [in Polish]
74. Świeboda, J. (2010). Szkolnictwo handlowe w Galicji [Commercial Education in Galicia]. *Analecta : studia i materiały z dziejów nauki*. 19. 1-2 (36-37). 203-272. [in Polish]
75. Świeboda, J. (1996). Szkolnictwo ukraińskie w Galicji (1772–1918), Stan badań i potrzeby [Ukrainian Education in Galicia (1772–1918). State of Research and Needs]. *Galicja i jej dziedzictwo*. 8: Myśl edukacyjna w Galicji 1772–1918: Ciągłość i zmiana. Rzeszów : Wyd-wo WSP. 271–291. [in Polish]
76. Świeboda, J. (1995b). Średnie szkolnictwo medyczne w Galicji [Secondary Medical Education in Galicia]. *Archiwum Historii i Filozofii Medycyny*. 4. 397–414. [in Polish]
77. Telvak, V., Telvak, V. (2022). The First Institutional Encyclopaedia in Ukraine. Naukove tovarystvo imeni Shevchenka: Entsyklopediya (Shevchenko Scientific Society: Encyclopaedia). *Studia Historiae Scientiarum*. 21. 16-18.
78. Telvak, V., Telvak, V. (2025). Fifth volume of Encyclopaedia of Shevchenko Scientific Society.. *Studia Historiae Scientiarum*. 24. 1-7.
79. Telvak, V., Zhuravlov, S., Shtoma, B. (2024). History of ukrainian science in “Encyclopaedia of Shevchenko Scientific Society”. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 75. 3. 23-31.
80. Terlecki, R. (1990). Oświata dorosłych i popularyzacja nauki w Galicji w okresie autonomii [Adult education and the popularization of science in Galicia during the period of autonomy]. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. [in Polish]

Дата першого надходження статті до видання: 19.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.03.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

